

Бодоряк Ю. Д.
заступник завідувача відділу –
завідувача сектору автотехнічних
досліджень відділу інженерних,
економічних, товарознавчих видів
досліджень та оціночної діяльності
Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО КОМПЕТЕНЦІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ПРИ ВИКОНАННІ АВТОТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Актуальність доповіді полягає у практичній значимості проблематики досліджуваної теми, перш за все для суб'єктів розслідування дорожньо-транспортних подій (далі-ДТП), а також, юристів, науковців та студентів юридичних вузів. У практичній діяльності часто зустрічаються випадки, коли на вирішення автотехнічної експертизи виносяться питання, які виходять за межі компетенції експерта. Мова йдеться не тільки про питання технічного характеру, а перш за все їх правової спрямованості.

Нині відсутня єдина думка фахівців щодо компетенції експертів, слідчих і суддів при вирішенні деяких питань, які стосуються дослідження обставин ДТП. Одні фахівці висловлюють думку, що вирішення питань про встановлення факту порушення учасниками ДТП правил безпеки руху не входить до компетенції судового експерта, оскільки вони перебувають суто у юридичній площині і повинні вирішуватись виключно органами досудового розслідування та суду. Інші ж категорично наполягають на необхідності слідчими та суддями задавати такі запитання у постановах і ухвалах про призначення автотехнічних експертиз.

З огляду на проблематику доповіді, її метою є – окреслення меж компетенції судового експерта при проведенні автотехнічної експертизи.

Чітке розуміння поняття «об'єкт експертного дослідження» має суттєве практичне значення, оскільки це поняття процесуальне і, відповідно, порядок отримання, зберігання і дослідження об'єктів визначається процесуальним законодавством. Порушення правового режиму позбавляє висновок експерта сили судового доказу. Поняття «об'єкт експертного дослідження» тісно пов'язане з поняттям «предмет експертизи». Якщо предметом автотехнічної експертизи є фактичні дані, обставини, які встановлюються експертом в ході проведення експертизи, то її об'єктом є джерела відомостей про факти, що необхідно встановити, тобто про носії інформації, а саме: транспортні засоби, місце ДТП, виявлені сліди на місці події, документальні об'єкти дослідження, тощо.

Межі компетенції слідчого, судді і експерта-автотехніка у встановленні обставин і механізму ДТП різняться і ґрунтуються на загальних положеннях, які визначаються процесуальним законодавством, слідчою, судовою та експертною практиками. Зокрема слідчого - при проведенні досудового

розслідування, судді - під час судового слідства, експерта при проведенні експертизи.

Однією з процесуальних гарантій достовірності висновку експерта є його обов'язковість діяти в межах своєї компетенції. Відповідно до п. 4 ст. 101 КПК України «Запитання, які ставляться експертові, та його висновки щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта» [1].

Під спеціальними знаннями у автотехніці розуміють систему науково-обґрунтованих, практично-апробованих теоретичних знань і практичних навичок прикладного характеру у галузі автотехніки.

Щодо спеціальних знань, Є. І. Зуєв вказує: «В принципі все, що загальнодоступно, очевидно і загальновідомо, не може, мабуть, відноситися до спеціальних знань» [4, 84].

Компетенція експерта визначається вимогами, які викладені в Кримінальному процесуальному Кодексі України. Так, у ст. 69 вказано, що «Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [1].

Відповідно до ст. 249 КПК України: «Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання...» [1].

А. А. Ейсман наступним чином характеризує критерії використання експертизи з метою отримання судових доказів: «Експертиза призначається в тих випадках, коли факт, що є доказом, може бути встановлений лише як висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях, тобто не є очевидним по характеру» [3, 37].

Загальновідомо, що предметом дослідження автотехнічної експертизи є обставини справи, фактичні дані, що підлягають встановленню. Встановлюються вони на основі спеціальних знань, які застосовуються експертом згідно визначених методик, криміналістичних способів, методів та прийомів. Не підлягають оцінці експерта обставини ДТП з точки зору галузей права та надання юридичної оцінки обставинам правопорушення, а також прийняття рішень процесуального характеру. Такі дії експерта заборонені на законодавчому рівні. У ст. 249 КПК України вказано: «...Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права» [1].

Подібні вимоги до питань, що вирішуються автотехнічною експертизою є у науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України № 53/5-98 (далі-Інструкція). Згідно них експерт не вправі оцінювати поведінку (дію) водія з точки зору його вини в порушенні Правил дорожнього руху. [2].

В автотехнічній експертизі діяльність водія транспортного засобу повинна піддаватися аналізу і оцінці з точки зору дій – технічних операцій, оскільки лише для дослідження цієї сторони діяльності водія необхідно використання спеціальних технічних знань, технічних критеріїв [5, 90].

Експерту під час формулювання висновку неприпустимо вказувати про те, що водій порушив ПДР, оскільки поняття «порушення» містить оцінку суб'єктивного відношення водія до наслідків ДТП. Таке твердження можуть висловлювати лише слідчі, судді або суд на підставі оцінки зібраних доказів у матеріалах справи.

Порушення норм права (в даному випадку – ПДР), що призвело до ДТП, розуміють, з одного боку, як склад правопорушення, так і протиправну дію або бездіяльність особи (учасника дорожнього руху), що є елементом об'єктивної сторони складу злочину, яку експерт провівши експертне дослідження допомагає встановити слідству. Також, вирішуючи питання поставлені в експертизі, експерт не вправі визначати суб'єктивну сторону злочину та ознаки, які відносяться до суб'єкта правопорушення, встановлювати обставини, які включають суспільну небезпеку і протиправність діяння; аналізувати обставини справи в їх сукупності.

Разом з тим експерт-автотехнік має право аналізувати дії водія з точки зору виконання ним технічних вимог і визначати, які саме дії водія не відповідали правилам безпеки руху і експлуатації транспорту, що передбачено вказаними рекомендаціями Інструкції. Експерт в даному випадку не оцінює дії учасників події з точки зору права, а встановлює лише ті дії, які не відповідають вимогам ПДР, що знаходяться у взаємозв'язку з подією дорожньо-транспортної пригоди.

Експерт розглядає дії водія як дії оператора, що визначає характер руху транспортного засобу в конкретній дорожній обстановці і не розглядає суб'єктивного відношення водія до своїх дій. Питання, чому водій застосував або навпаки не вжив ті чи інші дії, - виходять за межі компетенції експерта (якщо це питання не пов'язано з професійними прийомами водіння), тому його висновок не залежить від того, чи були дії водія результатом самовпевненості, необережності або умислу.

В свою чергу слідчий або суддя, вирішуючи питання про порушення водієм правил безпеки дорожнього руху, як протиправного діяння, піддає вже оцінці діяльність водія з точки зору права, як «дію-вчинок», оскільки правовий аналіз діяльності вимагає дослідження його соціально-психологічного змісту. Проведений експертом-автотехніком, на основі вимог безпеки руху оцінювальний аналіз дій водія (технічних операцій), буде відігравати роль вихідного, дуже необхідного, але допоміжного елемента. Відповідно, вирішення питання про порушення правил дорожнього руху, в розумінні порушення правової регламентації, яке покладається на слідчі та судові органи, значно ширше по об'єму, ніж вирішення цього ж питання в аспекті технічної регламентації, яке перебуває у межах компетенції експерта.

Отже, встановлення порушення правил дорожнього руху, як певного відступу від технічної регламентації, вимагає юридичної оцінки дій учасників пригоди з боку осіб які володіють знаннями в галузі права і не входить у компетенцію судового експерта при проведенні автотехнічних експертиз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. // Офіційний Веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом МЮ України № 53/5-98 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
3. А.А. Эйсман. Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств. В сб. «Вопросы криминалистики», вып. 6-7. – М.: «Юридическая литература», 1962.
4. Е.И. Зуев. Сущность специальных познаний. Труды Всесоюзного НИИ МООП СССР, вып. 13. – М.: РИО МООП СССР, 1968.
5. Романов Н.С. Теоретические и доказательственные вопросы судебной автотехнической экспертизы. – К.: РИО МВД УССР, 1975 – 154 с.

УДК 349.2

Буда Т. Й.

к.е.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи ЮФ ТНЕУ

ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ТА ПРАВОВЕ ПОЛЕ ДЛЯ РОЗВИТКУ НЕСТАНДАРТНИХ І ГНУЧКИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Процеси глобалізації та інформатизації суспільства призвели до суттєвих і радикальних змін і у сфері праці та зайнятості населення. Динамічна реструктуризація зайнятих, інтелектуалізація праці, підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили, розвиток самозайнятості нового типу, створення нових видів праці та оновлення цілих сфер професій і компетенцій, посилення гнучкості на ринку праці, зростання зайнятості у сфері середнього та малого бізнесу – характерні ознаки нового типу зайнятості, адекватного економіці ХХІ сторіччя.

Кількісне і якісне зростання нетипових форм праці розпочалося в Західній Європі та Сполучених Штатах Америки в 70–х роках минулого століття, але нормативно-правове визнання існування нестандартних трудових відносин відбулось в нормативних актах Міжнародної організації праці лише в кінці 1990-х на початку 2000-х років (приміром, Конвенція № 181 «Про приватні агентства зайнятості»). У 1995 році Міжнародна організація праці запропонувала зняти бар'єри, що перешкоджають розвитку нестандартних форм зайнятості, а багато розвинутих країн вжили заходів щодо стимулювання і поширення цих форм [5]. У 2008 році було прийнято також Директиву ЄС про працю в агентствах тимчасової зайнятості № 2008/104/ЄС [3].

Поширення нестандартної зайнятості є характерним для усіх країн світу. Тут проявляється глобальна тенденція, що має глибокі соціальні, економічні, політичні та технологічні корені. Поява та подальше широке впровадження в Україні нестандартних та гнучких форм зайнятості також обумовлені об'єктивними соціально-економічними причинами (кризовий стан економіки, посилення зовнішньої заборгованості, низька конкурентоспроможність товарів на міжнародних ринках, недостатність інвестиційних ресурсів,